

Institucionālās atbildības modelis ūdens apsaimniekošanas jomā

Kristīna Veidemane, Baltijas Vides Forums

2020.gada 27. augusts

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

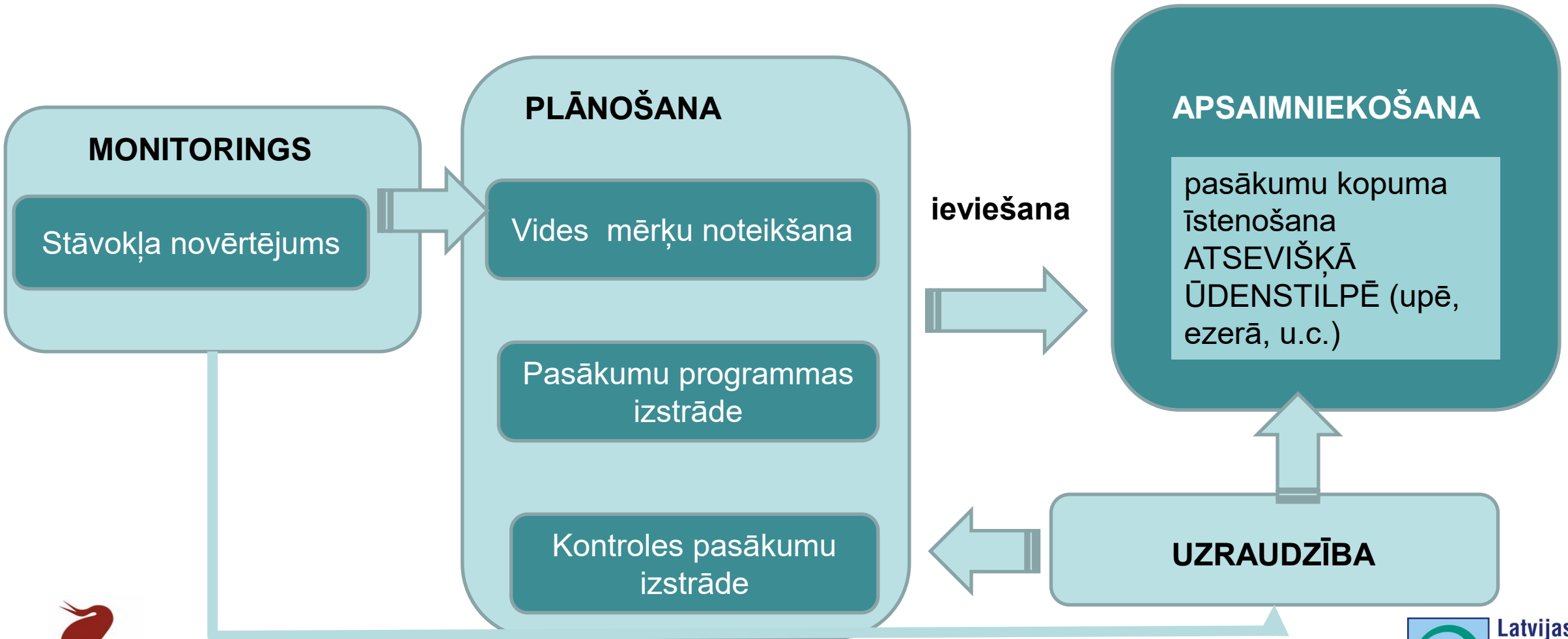
Projekts “Upju efektīvākas pārvaldības un apsaimniekošanas
nodrošināšana” (Reģ. Nr.1-08/87/2019)

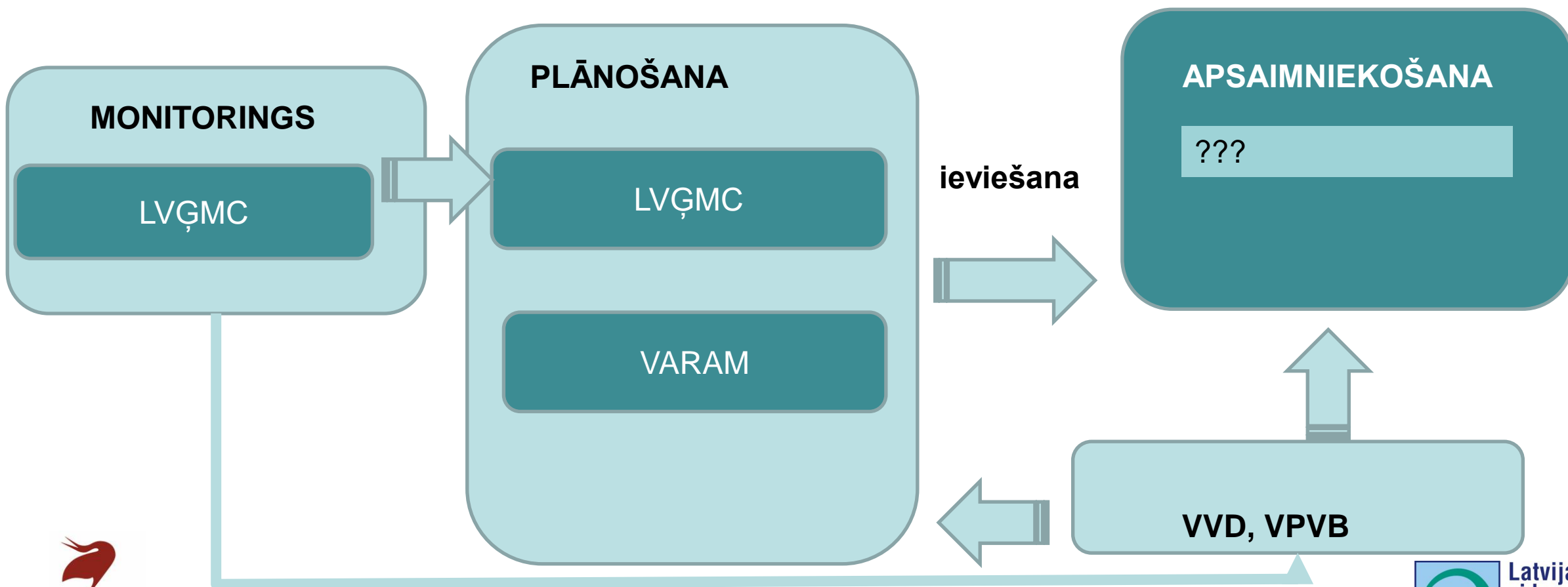
Konteksts

- ŪAL mērķis ir izveidot virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas sistēmu Latvijā. Lai sistēma efektīvi funkcionētu, svarīgi ir skaidri noteikt katras institūcijas un iesaistītās puses kompetences, pienākumus, tiesības un atbildības:
 - **Pārvaldībā** (*governance*) - normatīvajos aktos noteikta institucionāla kompetence, pienākumi, tiesības, atbildība un instrumentu kopums, kas nodrošina ūdeņu politikas īstenošanu.
 - **Apsaimniekošanā** (*management*) - pasākumu kopuma īstenošana atsevišķā ūdenstilpē (upē, ezerā, u.c.) vai sateces baseinā, lai nodrošinātu ilgtspējīgu ūdens resursu izmantošanu, aizsardzību, stāvokļa uzlabošanu, ņemot vērā sasniedzamos mērķus un izmantojot piemērotākos apsaimniekošanas instrumentus, to starp, pasākumu plānošanu, finanšu piesaisti, pasākumu realizāciju, monitoringu un izmaiņu novērtēšanu.

Pārvaldība

Esošās kompetences ŪAL

Apsaimniekošana - konteksts

Pašreiz Latvijas normatīvais regulējums visas upes (izņemot, ja viena privātīpašuma robežās) nosaka par publiskā lietošanā esošām kā *res communis*.

- Sabiedrībai ir tiesības šādus ūdeņus lietot (normatīvos aktos noteiktos apjomos/kārtībā)
- Valstij ir jādefinē atbildīgā/ās institūcijas, kas nodrošina šādu, publiskā lietošanā esošu, ūdeņu apsaimniekošanu (uzturēšanu) atbilstoši valsts līmenī definētiem ūdeņu pārvaldības mērķiem

Apsaimniekošana - konteksts

Latvijā liela daļa upju gultnes un piekrastes atrodas privātīpašumā:

- normatīvajā regulējumā jāparedz/jāprecizē īpašnieku tiesības un pienākumi,
- apsaimniekošanas kontekstā īpašnieki iesaistāmi caur sadarbības modeli ar institūciju, kas atbildīga par ūdeņu apsaimniekošanas nodrošināšanu saskaņā ar normatīvajiem aktiem

Apsaimniekošanas pieejas

- Teritorijas attīstības plānošanas sistēmas ietvaros
 - Pašvaldības (A)
 - Plānošanas reģioni (B)
- Vides aizsardzības sistēmas institūcijai
 - LVĢMC (C)
 - DAP (D)

Vērtēšanas kritēriji

- Normatīvos aktos noteiktā kompetence ūdens resursu apsaimniekošanā (līdzšinējās atbildības saistībā ar ūdeņiem)
- Lēmumu/aktu (t. sk. attiecībā uz Plānošanas dokumentu) juridiskā daba (tiesiskais statuss)
- Teritoriālā sasaiste un pārklājums ar ūdens resursiem, to izmantošanu
- Praktiskā apsaimniekošanas pieredze ūdeņu vai ūdenstilpju apsaimniekošanā;
- Esošo funkciju un zināšanu sasaiste ar vides mērķu sasniegšanas pienākumiem
- Esošo funkciju un zināšanu sasaiste ar sociālekonomisko attīstības iespēju nodrošināšanas pienākumiem
- Sadarbības pieredze un sadarbšanās iespējas ar iesaistītajām pusēm: zemju īpašniekiem, uzņēmējiem, iedzīvotājiem
- Citu ES valstu pieeja un piemēri

Kritērijs	A - Pašvaldība	B – Plānošanas reģions	C - LVĢMC	D - DAP
Normatīvos aktos noteiktā kompetence ūdens apsaimniekošanā resursu	Pašvaldību likums, Teritorijas attīstības plānošanas likums; Zemes pārvaldības likums, Zvejniecības likums	Teritorijas attīstības plānošanas likums	Ūdens apsaimniekošanas likums	Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām; Zemes pārvaldības likums
Plānošanas dokumentu tiesiskais statuss	Saistošie noteikumi, saistoši trešajām pusēm	Pieņem padome, nav saistošs trešajām pusēm	Sagatavo projektus, apstiprina VARAM	Sagatavo projektus, apstiprina VARAM
Teritoriālā sasaiste ar ūdens resursiem	Pašvaldības administratīvā teritorija, ūdenstilpju pieeja	Viens PR atbildīgs par vienu UBA, lielāks mērogs	Visi upju baseinu apgabali, ūdensobjektu plānošanas pieeja	Šaurāks tvērums - tikai aizsargājamie biotopi, ĪADT
Praktiskā apsaimniekošanas pieredze ūdeņu vai ūdenstilpju apsaimniekošanā	Publiskie ūdeņi, atpūtas vietas, peldvietas, zveja & makšķerēšana	Projektu līmenī	Projektu līmenī	ĪADT

Kritērijs	A - Pašvaldība	B – Plānošanas reģions	C - LVĢMC	D - DAP
Esošo funkciju un zināšanu sasaiste ar vides mērķu sasniegšanas pienākumiem	Galv. lielajās pašvaldībās, dabas aizsardzības plānu īstenošanā	Tiek piesaistīti konsultanti, ārpakalpojums	Augta ekspertīze, ķīmisko analīžu veikšanas iespējas	Augta ekspertīze, īpaši par biotopiem
Esošo funkciju un zināšanu sasaiste ar sociāl-ekonomisko attīstības iespēju nodrošināšanas pienākumiem	Pašvaldības izstrādā ilgtspējīgas attīstības stratēģijas, programmas	Reģionu ilgtspējīgas attīstības stratēģija	Dažādu novērtējumu izstrāde, piesaistot ārējos ekspertus	Dabai draudzīgs tūrisms, rekreācija īpaši aizsargājamās teritorijas
Sadarbības pieredze un sadarbības iespējas ar iesaistītajām pusēm, zemju īpašniekiem	Pieredze ar vietējiem iedzīvotājiem, kopienām, biedrībām u.c.	Sadarbība ar pašvaldībām, reģionālā organizācijām asociācijām	Upju baseinu konsultatīvās padomes, pietrūkst vietējās NVO, kopienas.	Sadarbība ar biedrībām un nodibinājumiem, kas izveidotas ĪADT; ĪADT tiek veidotas arī konsultatīvās padomes.
Citu ES valstu pieeja un piemēri	Zviedrija	Zviedrija (pašvaldību apvienojošs reģionālais administratīvais līmenis); Somijas reģionālie centri (valsts veidoti)	Nav zināms, ka centralizētās iestādes uzņemtos praktisko apsaimniekošanu	Igaunijas Vides Pārvalde, kas funkciju ziņā ir līdzvērtīga DAP.

Galvenās priekšrocības un trūkumi

	A - Pašvaldība	B – Plānošanas reģions	C - LVĢMC	D - DAP
Priekšrocības	saskaņā ar Zemes pārvaldības likumu iekšzemes publiskie ūdeņi ir nodoti pašvaldību valdījumā (izņemot tos, kas citām valsts institūcijām vai ir privātpersonu īpašumā) izstrādātajiem dokumentiem ir juridiski saistoša rakstura	pašvaldību sadarbības nodrošināšana	esošās kompetences ūdens pārvaldības jomā	esošās kompetences dabas aizsardzības teritoriju apsaimniekošanas jomā, t.sk. publiskie ūdeņi, kas atrodas ĪADT
Trūkumi	trūkst zināšanas par ūdeņu ekosistēmām, to ekoloģiskām un aizsardzības vajadzībām, lai nodrošinātu mērķu sasniegšanu.	izstrādātajiem dokumentiem nav juridiski saistoša rakstura	izstrādātajiem dokumentiem nav juridiski saistoša rakstura; nav reģionālā/vietējā pārklājuma, lai realizētu apsaimniekošanas pasākumus	izstrādātajiem dokumentiem nav juridiski saistoša rakstura; Sasaistes trūkums ar sociālekonomiskās attīstības iespēju nodrošināšanu

Apsaimniekošanas institūcijas kompetences

Izstrādāt vidēja termiņa *rīcības plānus* ilgtspējīgai ūdens resursu apsaimniekošanai, tostarp vides mērķu sasniegšanai, atsevišķā ūdenstilpē (upē, ezerā, ūdens krātuvē), kas ir publiskā lietošanā vai kura ir noteikta kā prioritāri apsaimniekojama:

- balstoties uz upju baseinu apsaimniekošanas plānos ietverto informāciju;
- uz MK apstiprinātām pasākumu programmām;
- veicot apsekojumus un izpēti konkrētajā ūdenstilpē;
- iesaistot ūdensobjektiem pieguļošo teritoriju īpašniekus;
- sadarbībā ar vietējiem iedzīvotājiem, uzņēmējiem u.c. interešu grupām

Apsaimniekošanas institūcijas kompetences

- Vadīt noteikto rīcību un pasākumu ieviešanu, koordinējot (organizējot) apstiprināto pasākumu ieviešanu, novirzot tam finansējumu, piesaistot papildus līdzekļus
- Veikt ūdenstilpes uzraudzību sadarbībā ar VVD&DAP, monitoringu sadarbībā ar LVĢMC vai citām monitoringa institūcijām
- Rīcības plānu izstrāde varētu tikt prasīta vai nu visiem publiskā lietošanā esošām ūdenstilpēm vai pieņemot sarakstu ar prioritāri apsaimniekojamām ūdenstilpēm